

Ecce Homo (Johannes 19: 1-6) verkondiging 24 maart 2024

Gemeente van Jezus Messias

Het volk. De laatste jaren is er steeds meer belangstelling voor het thema 'volk'. Politici hebben het steeds vaker over het 'volk'. Liefst over het Nederlandse volk. Wie daar toe behoren blijft onduidelijk. Of dat ook geldt voor hier in Nederland geboren Marokkanen, Turken of andere niet westerse migranten, blijft in nevelen gehuld. In ieder geval verdient het Nederlandse volk goed te worden verzorgd. Jarenlang kwam het woord 'volk' niet voor in de vaderlandse politiek. Na de Tweede Wereldoorlog was ieder spreken over 'het volk' verdacht. Voor de nationaal socialisten was het Duitse volk synoniem met witte, blauwogige Germaanse mannen en vrouwen. Alle andere 'untermenschen' werden van dit volk uitgesloten. Met de moord op Joden, homoseksuelen, zigeuners en gehandicapten tot gevolg. Het moet ons ongerust maken, dat spreken over het 'volk' salonfähig is geworden.

De Zwitserse filosoof en schrijver Elias Canetti heeft veel geschreven over het 'volk'. In zijn weergaloze boek 'Massa en macht' onderzoekt hij de geschiedenis van het volk. U raadt het misschien al: hij is niet zo positief over het 'volk'. Steeds weer ontstaat uit een groep een onheilspellend brullend wezen. Een groep die altijd weer schreeuwt om een sterke man. Gelukkig voor alle vrouwen, dat het tot nu toe bijna altijd stoere mannen waren die door het volk als helden werden vereerd. Volgens Canetti doet angst voor het onbekende een volk vroeg of laat roepen om de sterke man die de orde zal herstellen. Nooit roept het volk om een zwakke, kwetsbare leider. Een twijfelende, zich vragen stellende filosoof wordt nooit op het schild gehesen. Laat staan een zoekende predikant. Kortom: hoedt u voor het volk.

Het is het volk, dat tegen Pilatus schreeuwt om de vrijlating van de sterke man Barabbas. De stoere man die het aandurft de Romeinse overheerser te bevechten. Een held waar ieder mens zich graag mee wil vereenzelvigen. Hij die zonder angst is, wordt idool van het angstige volk. De massa roept om de vrijlating van de macho vol spierkracht. Er wordt niet gekozen voor een gevangen genomen profeet die zijn droom zag mislukken.

Canetti zal zeggen: altijd weer schreeuwt het volk om brute kracht, niet om zwakheid. En Pilatus, de politicus die niet verder kijkt dan zijn eigen belang, laat zich meesleuren door het geschreeuw van het volk.

Eerlijk is eerlijk; als ik tussen het volk zou staan, dan laat ik me ook meeslepen en roep ik voor ik het weet om de 'sterke man of vrouw' die orde op zaken gaat stellen. Deze keuze blijkt uit de geschiedenis, is altijd een heel gevaarlijke.

Tegenover de held van het volk, plaatst de evangelist Johannes een getormenteerd mens. Ecce Homo: zie de mens. Dan staat daar de anti-held. Een Messias die is geslagen, gezeseld, met een doornenkroon op zijn hoofd. Iemand die zijn idealen stuk zag lopen op de werkelijkheid. Geschoffeerd en gemangeld door de macht. Geen stoere held, maar een eenzaam mens die onbegrepen door het volk aan het kuis wordt genageld. In het christelijk geloof wordt tegenover de held een mislukte profeet geplaatst. En juist Hij, de lijdende, wordt door God tot Messias gekroond. Het meest kwetsbare, het bij het populus; volk, minst populaire, wordt door God als het hoopvolle gezien.

Deze Messias, de lijdende, de gekwetste, is voor God, de weg tot vernieuwing en opstanding. Deze gedachte gaat radicaal in, tegen waar wij als mensen; schreeuwende massa, in geloven. Want we zijn niet veel meer dan groepsdieren, die geloven dat het sterkste dier de soort zal redden.

Het christelijk geloof richt de blik van haar navolgers niet op de held of sterke man, maar op een gekruisigde rabbi. Als navolgers van Christus delen wij op facebook, linkedin, tiktok of al wat er niet meer zij, geen beelden van een held met 'een sixpack', maar van een gekruisigde profeet. De schilderes Marlene Dumas heeft het prachtig verbeeld in haar schilderij: Ecce Homo. Een gekruisigde die zijn hoofd en armen moedeloos naar beneden laat hangen. Een treurige ziel, die nauwelijks kan spreken. En juist van deze mens, deze Messias, heeft de Eeuwige gezegd: in Hem ik mijn welbehagen. Aan deze vertrouw ik mijn schepping toe.

Dit vraag van ons christenen, die leven in een wereld waar helden worden vereerd, een heel andere manier van denken. Niet de mens die in de media populair is volgen wij, maar diegene die juist niet populair is. De gekwetste en gemangelde. We zouden Jezus in de kinderbijbel dan ook niet af moeten beelden als een jonge man met een evenwichtig gelaat, golvend lang haar, en een stoere baard, maar eerder als een gekromde oudere die achter een rollator loopt.

Het is de filosoof Paul van Tongeren die mij gewezen heeft op dit unieke gedachtengoed van het christelijk geloof. Volgens hem heeft de moderne maatschappij veel te weinig oog voor wie de mens werkelijk is: “machteloos, zwak en kwetsbaar”. De mens is niet de architect van zijn eigen bestaan, het leven is maar zeer ten dele maakbaar.

Dat Christus vanwege zijn idealen moet lijden, plaatst Hem heel dicht bij allen die lijden aan het leven. Dat juist het kwetsbare door de Messias wordt geleefd maakt dat dit ook door Hem wordt gezien. Dat is het troostrijke aan deze lijdende mens. Want wie van ons is nu werkelijk een held, een sterke vrouw of man? Lijden, verdriet en pijn zijn onlosmakelijk me het leven verbonden. Dit wordt gekend en gezien door de rabbi die met zijn armen en hoofd omlaag aan het kruis is genageld.

‘Zie de mens’, dan zien we in eerste instantie een imperfect mens. Een profeet die wordt gegeseld en gekruisigd. En juist deze imperfecte Messias is voor de Eeuwige de Messias. Dit is een troostrijke gedachte voor ons imperfecte mensen van vallen en opstaan. Is ook God zelf niet imperfect?

Of in de woorden van Dietrich Bonhoeffer: ‘Is God de afwezige?’. Ook God kent zijn schaduw. God trekt zich immers terug op het kruis en sterft. Maar zo zegt Bonhoeffer in een van zijn laatste brieven in de gevangenis: ‘Alleen de lijdende God kan helpen.’ Alleen in Gods eigen kwetsbaarheid kan God de mens in zijn kwetsbaarheid nabij zijn. Een Almachtige God kan ons niet troosten. Door de wonden van Christus kunnen we een God zien die betrokken is bij de mens. God staat aan de kant van degenen die lijden, God is één van hen.

Volgens Paul van Tongeren is de aandacht voor het kwetsbare en imperfecte van het menselijk bestaan, juist het grote goed van het christelijk geloof. Aan deze kern moeten we niet te veel af doen. Ook al is dit niet het antwoord op de roep van het volk om de sterke man of vrouw. De gemeente van de Messias schuift, in weerwil van deze roep, de imperfecte mens naar voren. Omdat deze mens tegen alle verwachting zal opstaan.

Vorige week heb ik de film ‘The promised land’ gezien met in de hoofdrol de onvolprezen Deense acteur Mads Mikkelsen. Een waar kunstwerk om naar te kijken. De film speelt zich af in de achttiende eeuw in Denemarken. In deze film speelt Mikkelsen een veteraan met een droom. Hij wil de onherbergzame en onvruchtbare heidegrond van Juland vruchtbaar maken.

Na lang zeuren geeft de koning hem toestemming. De film toont een strijd met de elementen, maar ook een strijd met een rijke landheer die er alles aan doet om het project te laten mislukken. De film plaatst de rijke landheer met zijn prachtige kasteel, paarden en knechten tegenover de veteraan die met een paar armzalige arbeiders probeert datgene vruchtbaar te maken wat onvruchtbaar is. Met veel noeste arbeid en ook veel lijden, wordt er een stukje 'promised land' geschapen.

In de film zijn het juist de imperfecte mensen, zij waar een randje aan zit, de gekwetsten en verdwaalden, die uiteindelijk slagen. Niet de landheer overwint, maar de door het leven geschonden veteraan die volhoudt vanuit een droom. Het is niet moeilijk om in de figuur die Mad Mikkelsen speelt de Messias te zien.

Er is wellicht moed voor nodig om te geloven dat het imperfecte voor God voldoende is, om een nieuwe hemel op aarde te bouwen.

Ecce homo, zie de mens. De gewonde en beschadigde. Dit geeft mij ruimte. Ik hoef niet de perfecte jongen uit te hangen en de excellente theoloog. We leven in een samenleving die in reclames vitaliteit tot afgod heeft verheven. Voor je het weet ben je afgeschreven en bij het grof vuil gezet. Maar een mens krijgt rimpels, onze ziel loopt krassen op. Relaties gaan naar de knoppen. We worden ziek, we sterven. En staan uiteindelijk weer op.

Moge het zo zijn.

Jeroen Jeroense

Marlene Dumas: Ecce homo 2011